

De Geschiedenis van Westzaan opnieuw beschreven

Deel 37

door **WILLEM TIP**

Twee bakkerijen in Westzaan-zuid

De tweede helft van de achttiende eeuw is ook voor de bakkers in Westzaan niet gunstig. Niet alleen heeft iedere bakker maar weinig klanten, ook zijn veel klanten slecht van betalen.

In 1781 overlijdt bakker Den Adel die zijn winkel heeft aan het begin van de Krabbelbuurt (nu Allanstraat 38). Zijn erfgenamen zetten het bedrijf voort. Ze krijgen meteen te maken met enorme achterstanden. In totaal staan er 130 posten open met een gezamenlijk bedrag van niet minder dan 2500 gulden. De oudste post stamt uit 1767.

Om nog enige nering te hebben beperken de bakkers zich niet tot brood alleen. In 1668 vestigt zich een bakker bij de ingang van het dan nog welvarende Westzaanse Zuideinde. Bijna drie eeuwen lang zullen hier achtereenvolgens achttien bakkers hun bedrijf uitoefenen. Het pand wordt uiteindelijk in 1965 gesloopt.

In 1788 overlijdt in deze bakkerij Claasz Dirksz Ouwejan. Ouwejan heeft aan het bakkersbedrijf niet meer genoeg. Naast 8 trommels met koek, banket en krakelingen omvat zijn winkelinventaris ook suiker, rijst, nootmuskaat, kaas, zeep, zout, 'corenten', hete peper en kaneel. Verder koffie (de koffie is duur: 0,78 gulden per pond), thee (thee is nog duurder: 1,75 gulden per pond), boekweit, gort en klompen (klompen zijn goedkoop: 22 ½ cent per paar). Tenslotte biedt zijn winkel voor genot en verpozing brandewijn, jenever, een grote voorraad tabak, pijpen en zwavelstokken.

Honden aan de lijn

Voor grote honden is de achttiende eeuw geen goede tijd. Tegen de hoogst mogelijke boete van 42 stuivers wordt in 1738 geboden 'Dat niemand in desen Banne voortaan eenige groote Hond of Honden sal mogen laten losloopen van hunne Worven ofte Erven'.

Het gebod, nog eens vernieuwd in 1773, wordt echter met voeten getreden. In 1776 is het echter met de vrijheid gedaan. Op last van Schout en Schepenen gaat de Bode de gehele Banne door met een laatste en dreigende waarschuwing. De honden moeten worden vastgehouden of ze zullen worden doodgeslagen. De dorpsweesvaders en armvoogden wordt bovendien aangezegd, geen ondersteuning meer te verlenen aan armlastigen die honden houden. De diakenen van de gereformeerde kerk worden uitgenodigd hetzelfde te doen.

Het Rechthuis

Na de bouw van de Grote Kerk duurt het nog ruim veertig jaar voordat het Rechthuis voor vernieuwing in aanmerking komt. In 1641 is het Rechthuis opgericht als vervanging van een gebouw dat direct na de Spaanse overheersing dienst deed als 'Stedehuis'. Het voldoet echter in geen enkel opzicht meer. Het is

te klein. Bovendien is het scheef, verzakt en bouwvallig. De Schepenen van Westzaan wijken bij voorkeur uit naar de Schepenskamer van de 'Prins Willem III'. Daar is het aangenamer vergaderen. Toch duurt het nog tot 1780 voordat men het oude gebouw definitief de rug toekeert.

Op de Bannevergadering van 25 april 1780 besluiten Schepenen en Vroedschappen van de Banne een nieuw Rechthuis te laten bouwen. Johannes Samuel Creutz, Eerste Directeur der Stadswerken te Amsterdam wordt uitgenodigd een ontwerp te maken.

De 10de juni 1780 vindt een eerste aanbesteding plaats. De bouw kan echter niet worden gegund. Het plan blijkt te duur voor de Banne. Tekenen van een sober geworden tijd.

Creutz moet een eenvoudiger opzet leveren. Dat steekt hem niet weinig. De aanbesteding van het tweede plan, op 11 november 1780, slaagt wel. In het volgende voorjaar, op 29 maart 1781 legt de 24-jarige Simon Simonides Jongewaard plechtig de eerste steen.

Vaklieden van overal

Tal van vaklieden vinden werk bij de bouw. Ze komen zowel uit de Zaanstreek als van daarbuiten. Amsterdam levert behalve de bouwmeester ook de metselaar Hendrik Roeters, de beeldhouwer A. Ziesenis en de stukadoor J. Crivelli. Uit Leiden komt de timmerman Johannes Teulings en uit Alkmaar de steenhouwer Willem Bikker. Voor het straat- en hekwerk tekent Gerrit Schenk uit Koog aan de Zaan, voor het loodgieterswerk Simon Rins uit West -

Zaandam. Uit Westzaan zelf komen de opzichter Samuel Daasdonk, de houtleverancier S.L.G. Jongewaard en de schilder A. Visser. Het ijzerwerk levert de Westzaanse Wed. D. Knap, de olie komt van W.J. Tip en de vracht wordt verzorgd door P. Schouten.

Elk het zijne

De regenten hopen, nu ze eenmaal een besluit hebben genomen, met spoed het nieuwe Rechthuis te kunnen betrekken. Boven de toegangsdeur laten ze een spreuk aanbrengen waarin met Romeinse cijfers het jaar 1782 voorkomt:

**sVVM CVIqVe Dare hIC opVs
atqVe Labor.**

Vrij vertaald is de betekenis:

**Ieder het zijne te geven is hier
het werken en streven.**

Verschillende malen wordt echter de bouw bij gebrek aan middelen onderbroken. Het duurt uiteindelijk tot 13 februari 1783, voordat de officiële ingebruikneming kan plaatsvinden.

In het kleine Oude Rechthuis vindt een plechtige laatste Bannevergadering plaats. Bouwmeester Creutz houdt een plechtige toespraak. Vervolgens wandelt het Banbestuur plechtig naar zijn nieuwe vergaderplaats tussen het fraaie houtsnij- en beeldhouwwerk. Opnieuw neemt bouwmeester Creutz het woord, zo mogelijk nog plechtiger dan eerst. 'Gezeegend', zo wenst hij zijn opdrachtgevers toe, 'zij Uw intree! Gezeegend zijn Uwe Raadsvergaderingen! Gezeegend zijn Uwe besluiten! (...)'

Verlichte zinnebeelden

Het Classicistische Rechthuis is het laatste en ondanks alle versoberingen niet het geringste toonbeeld van de achttiende eeuwse welstand. De totale bouwkosten bedragen 37.750 gulden, nauwelijks minder dan de aanneemsom van de Grote Kerk. Het Rechthuis is echter veel rijker versierd en uitgevoerd. Ook inwendig. Tal van verlichte zinnebeelden zijn te herkennen. Ze volgen de vaste lijn die de achttiende eeuw voorschrijft. Als belangrijkste zinnenbeelden kent de achttiende eeuw de drie goddelijke deugden: Geloof - afgebeeld met een kruis of een avondmaalsbeker -, Hoop - afgebeeld met een anker - en Liefde - vaak afgebeeld als een vrouw met kinderen.

Daarnaast kent hij de kardinale deugden zoals: Wijsheid - met een spiegel of een lamp -, Voorzichtigheid - met een slang -, Rechtvaardigheid - vrouw Justitia, vaak geblinddoekt, voorzien van een zwaard en een weegschaal -, Kracht - steunend op een Griekse zuil -, Eendracht - met een bundel pijlen - en Matigheid - water bij de wijn gietend.